

A Káta nemzetség földjén

Akadémiai díjat kapott könyvéért a nyugdíjas tanár

Amikor 1959 nyarán házasságom révén Nagykátára kerültem, nemcsak az a kis közösség fogadott be, amelyhez szoros családi kötelékek fűztek, hanem kezdő tanárként úgy éreztem, hogy tanítványaimon keresztül a szülők is elfogadtak. A történelem és az irodalom tanítása közben hamar felfigyeltem azokra a kérdésekre, amelyek Nagykáta legrégebbi történetével kapcsolatban felmerültek – írja a Nagykáta történetét a kezdetektől 1848-ig című könyv előszavában a szerző, Lakatos Gyula.

A ma már nyugdíjas tanár azt tapasztalta, hogy leginkább a Csekekáta-Nagykáta kettős elnevezés, valamint a hét Káta problémája izgatta a város régi története iránt érdeklődők fantáziáját. A levéltári kutatómunkát 1967-ben kezdte el, és a mű idén látott napvilágot. A könyvből megtudhatjuk, hogy már időszámításunk előtt 5000-3000 évvel az úgynevezett csiszoltkőkorszakban is éltek itt emberek, s az ásatási leletek arról tanúskodnak, hogy a bronzkorszakban is lakott volt a környék. A szkíták is huzamos ideig tartózkodtak e vidéken, ennek egyik legszobor bizonyítéka a Nemzeti Múzeumban őrzött aranyzarvas, amely a szomszédos Tápionszentmárton határában került elő egy hamvasztásos sírból. A kelták, szarmaták sem kerültek el a vidéket a régészeti le-

letek bizonyossága szerint, sőt egy időben a Tápói medrében kutattak Attila három koporsója után is.

A Káta nemzetség a hagyomány szerint a honfoglaló magyarokkal érkezett. A fejedelem törzsi szálláshelyén telepedett le a Zagyvától a Tápóiig terjedő nagy területen, s feltehetően már a X. században a Berettyó, Ér és Kraszna völgyeinek a védelmét vették át az Akos nemzetséggel együtt. Van olyan elmélet is – olvasható Lakatos Gyula könyvében –, miszerint a Káta nemzetség Pest megyei ága később, talán a XII. században települt be királyi adománybirtokra.

Káta nevű település több is van az országban, egy az 1200-as években származó határleírás hitelesen bizonyítja, hogy Nagykáta azonos a hajdani, a Tápói mellett fekvő községgel. A régi dokumentumok szerint a környéken a török hódoltság idején hét település nevében fordult elő a káta szó, közülük valószínűleg a legnépesebb lett később a mai Nagykáta. A Kátay család kihalása után a Horvátországból származó Kevlevich család volt a város ura több száz éven keresztül.

Nagykáta életében a Rákóczi-szabadságharc újabb megpróbáltatást jelentett. Amikor Rákóczi 1704 áprilisában Pest megyébe érkezett, első állomása Nagykáta volt. A település földesura

nem volt Rákóczi híve, ezért a fejedelem le is foglalta birtokait, s 1706-ban titkárnak adományozta. Talán a Habsburg-párti földesúrnak tudható be, hogy a Pest megyei kuruc katonanévsorban egyetlen nagykátai neve sem szerepel. A lakosság is elvándorolt, elsősorban a kivetett súlyos adók miatt, s a történetírók szerint az újjátelepülés csak 1728-ban kezdődött meg. A szatmári béke után a népesség szaporodásával párhuzamosan a gazdasági élet is fellendült, elsősorban szőlőt, gyümölcsöt termesztettek, és állatokat tartottak a helybeliek.

A kötetből az olvasó megtudhatja, hogyan született Mária Terézia kiváltságlevelével, amelyben mezővárosi rangot adományozott a településnek, milyen előnyökkel járt a vásártartási jog, mikor jelent meg a polgári réteg, s milyen változásokat hozott a város életében.

Lakatos Gyula a Magyar Tudományos Akadémia Történettudományi Intézetének javaslata alapján akadémiai pályadíjat kapott. Az indoklásban egyebek közt az áll, hogy a szerző nem egyszerűen az olvasó elő tárja a felkutatott tényeket, hanem igen körültekintően elemzi azokat. Munkája értékes hozzájárulás nemcsak Nagykáta és a hozzá tartozó területek, hanem egyúttal Pest megye régmúltjának jobb megismeréséhez is.

Medvegy Magdolna

Budakeszin évente találkoznak az öregdiákok

Újra itt van a nagy csapat. Középen az igazgatónő

KOVÁTS ZSOLT FELVÉTELE

Elperregnek az évek. Óhatatlanul erre gondol az ember, ha öregdiák-találkozóra megy – még ha nem is a sajátjára, hanem a budakeszi Nagy Sándor József Gimnáziumára. Némileg irigykedve ráadásul, hiszen neki nem adatott meg a szerencse, hogy olyan iskolába járhasson, ahol ezt a találkozó minden álló esztendőben megrendezik.

A Nagy Sándor József Gimnázium aulájában szétneve ugyan csak afféle fantáziánéveknek tűnik az „öreg”, mert akik eljöttek, jobbra néhány éve érettségiztek. De a terep zsúfolásig tele van, trécselnek az ifjak az asztalok körül, hozzák a lenti büféből a szendvicset, üdítőt, sört. Dr. Dömötörné Papp Hargitát alig találom meg, szinte beleolvad az egyik társaságba. Jó igazgató lehet az ilyen: kislányos kinézetű is, kedves is; amint a tanítványokkal beszélget, állandóan kint villog a harminckét fogó.

Ő mutat be egy igazi öregdiákot, aki tizenkét éve érettségizett, ráadásul kolléga is. Illisz Attila újságíró a Zsaru Magazin-nál.

Már akkor ilyen mosolygós volt, amikor én idejártam – bök a fejével a másik asztalnál beszélgető igazgató felé. – És ez volt a jellemző az egész iskolára. A barátságos légkör. Talán azért is, mert kevesen voltak. Én a Mórlicz Gimnáziumba jártam kosarazni, onnan tudom, hogy vannak sokkal személytelenebb iskolák. Itt mindenki mindenkit ismert, a tanárok is tudták a diákokról, hogy kinek mi a hasfájása. És egyszerűek, természetesebbek voltak. Ha tanár lennék, szívesen tanítanék itt.

Hú, erről fog írni? – kérdez vissza a fekete hajú Bognár Nóra. – Nehéz dolga lehet, hiszen itt nem történik semmi.

Rados Virág

Ami ahogyan váltunk néhány szót, kiderül, hogy nincs most szükség eget rengető eseményekre. Élménynek megteszik az emlékek is.

– A tanárok? Nem volt velük semmi baj, jó fejek voltak – szögezi le Nóra. – Szimp volt ez az iskola. Akkor persze, amikor ide jártunk, sokat szidtuk, hogy nem élgimnázium, de utóbb kiderült, hogy jó alapokat adott a továbbtanuláshoz. Meg volt egy kis szabadság is, tudja, szemet hunytak a kis hülyeségek fölött, ami a diákoknak fontos.

Nóra tavaly érettségizett, jelenleg főiskolán tanul. Megvergeti a mellénk telepedő öltönyös férfi vállát:

– Hogy van a tanár úr? Minden oké? Muszáj odamenni Papp Hargita asztalához is, annyira józúen nevetgel körillette a társaság. Hogy nekik milyen volt a Nagy Sándor Józsefben járt? – Újra kezdeném – vágja rá az egyik fiú.

Akad olyan is, aki visszajött a másik oldalra. Marty Zsolt a volt iskolájában most óraadóként számítástechnikát tanít. – Minden olyan, mint amikor én voltam itt diák, ugyanolyan kedvesek velem. A tekintélyt persze most nekem kell megteremtetni, de megy a dolog.

Fényképek fölül hajolnak az arcok: emlékek a tánciskoláról. – Mert oda is jártam ám őket – meséli Papp Hargita; – hogy jól szerepeljenek a szalagavatón. Volt csetlés-botlás, nem mondom.

Éjjelig eltart egy-egy ilyen találkozó. Előfordul, hogy a vendégek, akik nemrég még a folyosón magoltak a dolgozatok előtt, magukkal hozzák a családjukat: itt a következők nemzedék.

Az elfeledett afrikai orvos

Tudósok, utazók, felfedezők, feltalálók, művészek. Mind valamilyen módon a mai Pest megye egy-egy településéhez köthetők. Ők a hely szellemei, azok, akik sokra vitték, különleges teljesítményeket produkáltak vagy nagy eredményeket értek el, mégsem tartja számon őket a közemlékezet. Ezúttal Sáska László Afrika-kutató mutatójuk be (képiünkön), akinek hagyatékát ma Erdén őrzik, életének több mint egy évtizedét pedig Isaszegen töltötte.

„Érzem és tudom, hogy hív a Nagy Szakadék, a tavak és mocsarak, a tűzhányók és hajdani ősberek földje. Fülemben cseng a náderdők madárkórusa és a vízilovak tompa horkanása. Magam előtt látom a kecses flamingók és a színpompás koronás darvak könnyű táncát. És látom, amint a roppan baobabfák és a szélesen nyújtózkodó ernyőakácok mögött felkel a Nap... Afrika Napja.” Az érdeklődés sorok Sáska László Életem, Afrika című könyvéből származnak, amely 1969-ben jelent meg Bukarestben. Az 1890-ben Nagyenyeden született és 1978-ban az afrikai Arushában elhunyt orvos egyetlen magyar nyelvű műve ez, amely ugyan földrajz szakos hallgatók kedvelt olvasmánya pontos, mégis szórakoztató stílus miatt, ám a nagyközönség régen elfeledte. Írójának neve nem szerepel a lexikonokban sem. Kár érte, hiszen fél évszázadnyi afrikai kutatás és tapasztalat, rendkívüli életpálya és felfedezések állnak mögötte.

A természetrajz gyermekkorra óta érdekelte Sáska Lászlót: könyvében leírja, hogy Hermann Ottó egyik munkáját olvasván kezdett foglalkozni a madarakkal. Gimnazista korában már erdélyi sziklavidekeket, barlangokat térképezett föl, miközben madarakat és rovarokat gyűjtött iskolája, a nagyenyedi kollégium számára. Anyagi nehézségei miatt évek múltán jutott el a kolozsvári orvosi egyetemre, és az elszakadás után onnan került a Budapesti Tudományegyetemre.

1922-ben került Isaszegre községi orvosként. Tizenegy éven át gyógyította a település lakóit, sokan emlékeznek rá ma is. Malicza József, az isaszegi falu-múzeum igazgatója ápolja Sáska László emléket, tavaly, halálának huszadik évfordulóján nagyszabású ünnepséget rendeztek. Az orvos gyógyító munkáját ugyanaz a megszállottság, a betegség eleni mindenáron folyó küzdelem jellemezte, mint később afrikai éveiben. Tudásszomja számára azonban szegényesnek bizonyult a községi orvosi pálya, hiszen otthon, munka után, közben a trópusi betegségek gyógy módjával foglalkozott. Nemrégiben került elő az a levél, amelyben a németországi etióp nagykövetnek írta meg először, hogy a trópusokon akarja folytatni kutatásait.

Szíve Afrika felé húzta, és 1933-ban úgy döntött: minden állami támogatás, tudományos segítség nélkül feleségével, Mojszis Máriaival elindul a fekete kontinensre. Kubassek János, a Magyar Föld-

rajzi Múzeum igazgatójának tanulmányából kiderül, hogy először Abesszóniában dolgozott mint a császári család orvosa. Miközben megszervezte az ország egyik tartományának egészségügyi ellátását és a hadsereg orvosi szolgálatát, felfedezte az Amorphophollus abessinicus sascai latin nevű növényt és két – szintén a nevével viselő – vízi atkát (Oxus Sáska, illetve Piona angulata var. Sáska).

Bár Addisz-Abeaból induló több expedíció is részt vett a Sáska házaspár, igazi utazásai azonban Tanganyikába költözésekor kezdődtek.

Arushában telepedtek le, a Meru nevű hatalmas vulkán tövében. Itt építették fel orvosi rendelőjüket és lakásukat, ahol több évtizeden át gyógyították a helybelieket. Az elmaradott egészségügyi helyzetű országban mindenhez kellett érteni a szülés levezetésétől a műtétekig. Eközben pedig meg kellett küzdeni az előítéletekkel: egy riporternek elmesélte, hogy egyszer a törzsi kuruzslo helyett gyógyította meg a törzsfőnök fiát. Ezután a környéken (Afrikában ez több száz kilométeres körzetet is jelenthet) elterjedt róla, hogy ő a csodadoktor. A több nyelven beszélő, művelt Sáska László volt az első orvos, akinek fekete és fehér betegek ugyanabba a rendelőbe jártak.

Elsősorban elismert gyógyító munkájának köszönhető, hogy a másod-

dik világháborúban nem telepítették ki az angolok. Ám a későbbi megbecsüléshez hozzátartozott az is, hogy értékes orchidea-fajokat írt le és fedezett föl. Kéziratban maradt könyve gyönyörű kézi rajzokkal ma is ott áll az érde múzeum tárlójában, ám elküldött orchideáit ma is őrzik angol, belga, amerikai botanikus kertek. És természetesen fényképezett, filmezett, vadászott Afrika tájain, a Rudolf-tónál, Ugandában, a Kongó-medencében. Jó barátja volt Ernest Hemingwaynek és Albert Schweitzernek. Publikációs folyamatosan jelentek meg a hazai és a külföldi sajtóban is.

A legtöbb hivatalos elismerést a rákkutatásért és a malária egyik láz nélküli fajtájának felfedezéséért kapta. Találomra, a bíbortűtű kivonatából készített festék a rák kórokozóinak felismerését szolgálta, és hasonló szabadalmakat nyújtott be a malária gyógyítására ügyében is. A magyar és a román orvostudományi egyetem aranydiplomáját, illetve a londoni rákkutató intézet levelező tagságát kapta kutatásai jutalmaként.

Sáska László hagyatékának egy része az érde Magyar Földrajzi Múzeumban található. Látható itt vadászkalapja, illetve rinocérosztrálpból készült doboza is. Írásait és a róla szóló anyagokat szépen feldolgozva tárolják a múzeum munkatársai. Felesége, Pipike most is Arushában él, lánya, Gabriella pedig hazaköltözött. Az elfeledett afrikai orvos sírjánál csak a tizenegy évvel ezelőtti magyar Afrika-expedíció tagjai tisztelgetek.

Mehlhoffer Tamás

A ceglédi gimnázium történetéből

Két újabb kiadvánnyal gazdagodott Cegléd iskolatörténete. A Kossuth Lajos Gimnázium, centenáriumot ünnepelve, több szempontból is kutatta, feldolgozta az intézmény múltját, működését, és gazdag illusztrációs anyaggal adta ki, hogy megismerhesse a várossal az iskolát, annak legapróbb részleteit érintően is, s örökök hagyja az utódoknak az így jól áttekinthetővé tett iskolatörténelmet.

Göz Sándor tanár úr, akinek ezt a munkáját – az előző kiadványban az iskola hosszú és viszontagságos alapításának történetét írta meg – ezúttal két diák, Deli Andrea és Litovszki Andrea segítette.

A könyvben Göz Sándor a gimnázium működését és építését tekintette át, az alapítástól 1904-ig. Kedvező helyzetben volt, írja, hiszen rendelkezésére állt az iskola teljes levéltári anyaga, a korabeli ceglédi újságok és az Értesítő. Mindazonáltal Göz tanár úr nyilván más fontos elfoglaltságot is találhatott volna, mint ezekben búvárkodni. Ám az ügyet a Kossuth gimnáziumban szemléltetést magának érzi mindenki: nem sajnál sem időt, sem fáradságot. Így született meg ez az alapos munka is, amelyből azt is megismerheti az érdeklődő olvasó, milyen volt a hajdani tanárok munkája és személyisége az iratok tükrében, de akár azt is, hogy az akkori nyilvántartás milyen precízen szétválogatta a létszámadatokat, vallás és származás szerinti megoszlást illetően is. S hogy az ember tekintete az 1903-1904-es tanévben a gimnáziumot megkezdett I. A és I. B osztályok csoportképen révedez, eltűnődik: a huszonhárom iparosgyerek, a tizenöt földműves származású, a tizennégy kereskedőcsemete, a kilenc értelmiségi, négy tisztviselő és kilenc cseléd gyermeke mire vitte? Mi lett a sorsa?

Tanulmányozhatjuk aztán az iskola építésének történetét, az építési bizottság tevékenységét, megtekinthetjük a díszes vasrácsos kapu tervrajzát. Megtudhatjuk, hogy Ries Ferenc igazgató szinte teljesen szabad kezét kapott a bútorzatot illetően, önállóan levelezett, tárgyalat különböző cégekkel, irodájának berendezését is saját ízlése szerint válogatta össze, és a falon „Ó Felsege olajnyomatoss arcsképe” kapott helyet, díszes keretben.

A másik kiadvány lapozgatásával utazhatunk az időben. Az 1997-98-as tanévről szóló értesítőben már a márt láthatjuk magunk előtt: a díjazott diákok arcképét, a híres leánykört. Olvasgatunk diákseréről, tanulmányutakról, fordított napokról, internetről, vetélkedőkről.

S ha ezek után sem érezzük úgy, hogy közzünk van a ceglédi Kossuth gimnáziumhoz, mert úgy engedett be minket a történetébe és a falai közé, mint egy kedves ismerőst, akinek joga van mindent tudni a családról – akkor csak magunkra vethetünk.

K. Zs.

Az Országos Reumatológiai és Fizioterápiás Intézet
(ORFI, 1027 Budapest, Frankel Leó u. 25-29.) az 1048/1987. (V. 13.) Korm. Határozat alapján a Kincstári Vagyoni Igazgatóság megbízásából

NYILVÁNOS ÁRVERÉST HIRDET

a Magyar Állam tulajdonában, az ORFI (továbbiakban Kiíró) vagyonkezelésében lévő

Leányfalu, Nap u. 4. sz. alatti, 1336-os hrsz.-ú, üdülőépület (322 m²) és udvar

megnevezésű ingatlan részben lakottan (39,3 m²-es épületrészen) történő értékesítésére.

Az ingatlan kikiáltási ára összesen 29 767 500 Ft, ebből a felépítmény értéke áfával 22 667 500 Ft, a telekérték 7 100 000 Ft.

Az árverés időpontja: 1999. április 23., 10.00 óra.
Az árverés helye: Leányfalu, Nap u. 4.

A jelentkezés feltételei:

- a személyazonosság igazolása, meghatalmazás vagy megbízás bemutatása,
- gazdasági társaság nevében történő részvétel esetén cégkivonat bemutatása vagy a bejegyzetés folyamatba vételét tanúsító cégeljárás igazolás átadása,
- írásos nyilatkozat átadása arról, hogy az árverésen résztvevőknek nincs lejárt esedékesű köztartozása (adó-, vám-, tb- és egyéb, az államháztartás alrendszerével szemben fennálló fizetési kötelezettsége).
- A jelentkezésnek az árverés kezdete előtt legalább 10 nappal 29767500 Ft ajánlati biztosítékot kell befizetni csekken vagy ORFI házipénztári bizonylattal átvett, az OTP által kiállított, bemutatásra szóló betétkönyvvel igazolni. Az erről szóló bizonylat bemutatása az árverésen való részvétel feltétele (nyertes ajánlattevő esetében a befizetett vagy letétbe helyezett, bemutatásra szóló betétkönyvben szereplő fenti összeg, azaz a biztosíték a vételárba beszámításra kerül).

Az ingatlan az árverés előtt, az ORFI gondnokságával (Vajna Pálné ov., tel.: 326-2828) előzetesen egyeztetett időpontban megtekinthető.

A Kiíró az árverés nyertesével 15 napon belül szerződést köt. Ha a nyertes az adásvételi szerződést neki felróható okból vagy érdekkörében felmerült más okból meghússítja, illetve a vételárat az adásvételi szerződésben megadott határidő eltelteig nem fizeti meg, a biztosíték összegét elveszti. Amennyiben a nyertes visszalép, Kiíró jogosult az árverés soron következő második helyezettjével szerződést kötni.

Kiíró fenntartja a jogot arra, hogy az árverést eredménytelennek nyilvánítsa. Az árverés eredménye érvénytelen, ha az árverésen részt vevő nem teljesítette a felhívásban meghatározott feltételeket.

Az árveréssel kapcsolatban további felvilágosítást ad Szirai T. József gazdasági igazgató (ORFI), a 212-3959-es telefonszámon.